

vészlet áhítására, utóbb pedig annak megértésére és megbecsülésére akarnak megtanítani.

Ha az a gyermek esetleg már harminc, negyven esztendő, akkor se késő, hogy ilyesmit tanuljon.

Malonyay Dezső.

*

A nagy súly, a melyet e cikk szerzője itéletének tulajdonítanak, eloszlatja aggodalmainkat, hogy illő-e, hogy a társulat hivatalos lapjában közöljük a dicséretet, a melylyel működését jeles műkritikusunk méltatja.

Örömmel konstatálhatjuk, hogy a valósággal szemben, az igen tisztelt szerző kissé túlkomorán ítéli meg közönségünket s időszaki irodalmunkat. Mert — tisztelt tagtársaink dicséretére legyen mondva — az Iparművészet Könyve nagy érdeklődést keltett s tagjaink közül számosan — köztük sok illusztris névnek viselője — közvetlenül a megjelenés után megrendelte a valóban értékes díszművet. Folyóirataink egy része pedig, mint tudjuk, csak a jövőben közli a műről szóló ismertetést. Egyébként azon leszünk, hogy Az Iparművészet Könyvéről szóló, számba jövő ismertetésekről egyik közelebbi füzetünkben t. olvasóinknak beszámoljunk.

A szerk.

EX LIBRIS.

Memrég, hogy Angliából hazaköltöztem, rendezni kezdtem kis bibliotékámat. Esténként katalogizálva a könyveket, azokba ex libriseim ragasztgattam. Ilyenkor egyszer látogatóim jöttek. Meglepte őket munkálkodásom s kíváncsian kérdezték mi az az apró rajzocska, melyet minden könyvem táblájának belső oldalára ragasztottam. Engem ez a kérdés még jobban meglepett.

Londonban, hol a középosztály oly rendkívüli műérzékkel és izléssel bír, a hol majd minden házban találni egy kitünően rendezett könyvtárt, ott ex librise ügyszólván mindenkinek van. Túlfinomult izlésük nem engedi, hogy könyveikbe beírják neveiket, vagy hogy — a mi nálunk rettenetesen divó barbárság, — gummi-bélyegzők kék festékével tegyenek tönkre egy könyvet.

Az ex librisnek multja, története van. Körülbelül Dürer Albert idejében kezdtek használni s igen érdekes példányok maradtak fenn magától a nürnbergi mestertől is. Sokáig a címereket használták ezek díszül; vagy néha egy-egy mottót is. Ép úgy, mint azon időben a kiváltságos családok azzal ékítették kapubejárataikat, festett üvegablakaikat, edényeiket és szolgaszemélyzetük ruházatát is.

Régi kézíratos könyvekbe maga a művész vagy íróleák festette bele az ex librist, holmi finom dekoratív-motívummal, aranyos cirádával ékesítve. Később fába, rézbe metszve használták azokat.

Különösen az ezerhétszázados években divatozott az ex librisek használata a francia udvaroknál, mikor mindenben a szépet, művészt keresték, mikor a mindennapi életnek csodálatos bájt adott a művészemberek működése. Bájos, kecses ornamentek, Ámorkák, szallagos fáklyák, szivek, limonádés citátumok ékítették azokat.

A mult század első felében, mikor már a könyv olcsóbb és így hozzáférhetőbb lett, nagy mennyiségben készültek a jobb-rosszabb rajzokkal ellátott ex librisek a nyugati országokban s a mi főuraink közül azok, a kik külföldön jártak vagy éltek, mint az Esterházyak, Marcibányiak, Apponyiak, Huszárok, Simonyiak hozták magukkal haza az első példányokat.

A sokszorosítási technika fejlődésével mindinkább terjedt az ex libris is. S mikor nemcsak fejedelmi udvarok, gazdag monostorok és kiváltságos főúri és nemesi családok birtak könyvtárakkal, az ex librisek dekorációja nem a címer lett.

A tulajdonos egyéni izlése, foglalkozása, literális műveltsége határozta meg, mivel díszítse ex librisét. Persze, voltak, a kik túlzásba estek és olyan symbolumokat kezdtek használni, a mely éppenséggel nem megy össze a könyvdíszítő ex libris karakterével. Lévén valaki például nagy biciklista, azért annak a rajza bizony alig fér össze kedvenc poétájának könyvdíszével.

Különösen el van terjedve az ex libris használata, a mint már említém is, Angliában. Híres művészek rajzolják, amatőr-gyűjtők néha mesés összegekért vesznek egyet-egyét, társulatuk van, mely annak monografiáját, kritikáját megírta s azokból a nagyérdekű könyvekből egész könyvtár telne ki.

Valami szolid rajz a csepp papírlapon, rajta a tulajdonos neve, monogramja; az az igazi ex libris. Angliában, az obligált „ex libris“ kifejezés helyett, divatba jött azt a maguk nyelvén kifejezni „this book belongs to him“, vagy egyszerűen „my book“ jelzéssel. Olyan ember, a ki örökösen egy helyen lakik, címét is használja ex librisén. De ez fölötté célszerűtlen. Például a londoni főrabbi, Adler Herman, a kinek egyik legszebb és legértékesebb ex librise van, panaszkolta nekem, hogy alig van nap, hogy ne kapjon levelet gyűjtőktől, múzeumoktól, melyben ex librise cseréjére vagy megvételére ne kérnék.

Kereskedők vannak, a kiknél vásárolhatók és néha egy kis vagyont is elkérnek érte. Sir Edward Burne-Jones, a nagy preraphaelista piktör életében csak egyetlen ex librist rajzolt egy angol mágnásasszonynak, a ki azt féltékenyen őrzi s még azt sem engedte meg, hogy a művész kollektív kiállításán ott legyen. Félt, hogy lefényképezik. Ennek az ex librisnek a másolatát — mint magam is láttam egy birminghami antikvárius és műkereskedő katalógusában — 500 font sterlingért hajszolja valami amerikai gyűjtő. És több mint valószínű, hogy soha sem fog egy példányhoz jutni. — Millais, a Royal Academy elnöke, szintén csak egy ex librist rajzolt, ez is rettetes drága.

Walter Cranetől öt ex librist ismerünk. Különösen szép az, melyet a maga számára rajzolt. Ecset és toll fogja át a széldekorációt, a közepen babérfa mellett, a mester nevének megfelelő „Daru“, alatta papírszalagon, négy csodás bájos sor a mester kedves persa poétájától, Omar Khayyamtól:

A book of Verses under cath the Bough,
A Jug of Wine, a Loaf of Bread, — and Thou
Beside me singing in the Wilderness —
Oh Wilderness vere Paradise enow!

Hogy kifejezi ez a pár sor a poéta-piktör egész lelkületét, tendenciáját! Igen szép ex librise Cranenek az, melyet a nagy reformátor William Morris leányá-

nak, Maynak rajzolt, melyet — gondolom — pár év előtt ez a lap is közölt volt. Gyönyörűt rajzolt Clement Shorternak, Turnbullnak. Magam arra vagyok büszke, hogy a mester nejének ex librisét velem rajzoltatta s annak primitív volta igen jól hat fába metszve.

Edmund Abbey, a nagyhirű amerikai történeti festő szintén négy „book-plate“-t rajzolt, de azokat is kincs gyanánt őrzi tulajdonosuk, nem kerülnek piacra, sőt pár éve, mikor a Studio ex libris számot adott ki, oda sem adták reprodukálni.

Gleeson White, a Studio megalapítója szintén rajzolt néhányat, melyek közül legszebb és legmunkásabb az, melyet barátja, a híres textil-rajzoló, Silver számára csinált, a teremtés symbolikus rajzával. A Studio mostani redaktora, Charles Holme két ex librist használ, egyik Simpson bájos rajza, a másik magáé Holmeé, a ki ép oly hivatásos piktör mint kritikusk.

Legtöbb ex librist Robert Anning-Bell — a nálunk is jól ismert rajzoló — produkál. Mondhatni egész iskolát teremtett. Körülbelül ötszáz rajza közül legérdekesebb — sokan azt tartják, hogy a világ legszebb — ex librise, melyet a nagy lord Leightonnak rajzolt. Ez is unikum.

Alma-Tademának csak egy ex librise van. Fiatalkorában tervezte s épp ezért szintén keresett és értékes, meg azért is, hogy tulajdonosa Gilbert, a szobrász, alig ad belőle egy-két bizalmas emberének.

Gyönyörűek H. Nelson ex librisei, szubtilis finom rajzuk- és kompozíciójukkal. Ha csak azt nem lehet hibájukul felróni, hogy kissé túltömöttek. A fiatal művésznék töméntelen a gondolata s azt — kár — mind érvényre igyekszik juttatni. Épp ellentéte neki Gordon Craig, az ezermester. A mit produkál, majdnem gyerekesen naiv. Édes anyjának — Ellen Terrynek — ex librisén annak a kis falunak a mappája van, a hol lakik, a cottage piros ponttal jelezve. Mintha csak azt mondaná: „ide hozzátok vissza a kölcsön vett könyveket“. Pryde híres ex librisét is ő csinálta. Craig modorában dolgoznak Phil May és Nicholson is.

E. H. New, a műépítő, szintén pompás apróságokat rajzol s többnyire az illető ex libris tulajdonosának házáat szokta az ex librisen feltüntetni.

Paul Woodrofe, W. R. Weyer, D. E. Wilson, Frank Reynolds, W. West, J. J. Guthrie, J. D. Batten, E. B. Ricketts,

H. Ospovat, Miss Bricdale, mind a legjobb nevek a modern angol picturában s mindnyájan készítettek ex libriseket, egy egész légiót.

Harry Silver pár harmonikus vonal közé csak formás betűket rendez el és ex librisei mégis tipikusan szépek és kellemesek. Egy Holman-Hunttól kapott könyvben Sir Edward Burne-Jones ex libriséit őrzöm, a melyet Morris egyszerűen az általa rajzolt „golden type“ betűiből szedett, ugyanilyen ex libriseket látam Ruskin brandwoodi otthonában is.

Az amerikaiak a Párisban élő Theo. Spicer-Simson ex libriseit szeretik legjobban, vagy Dana Gibsonét, a ki ezer dolláron alól szóba se áll.

Cecil Aldin, Lee-Hankey, Cecil Hobson, James Pryde, Harrington Mann munkái mint a legdivatosabbak, szintén arannyal lesznek fizetve.

Gyönyörű apróságok Byam Shaw ex librisei, melyek között szenzációs szép a barátja, a szobrász és zenekedvelő Jenkins, számára készített. Technikája, harmonikusan rendezett fekete-fehér foltjai brillánsan érvényesülnek kis remekén.

Nekem, talán nem is ok nélkül, John Hassal dolgai a legkedvesebbek. Álljon itt egy példál és ítéljen maga az olvasó . . .

Más alkalommal majd a francia és német ex librisekről fogok beszélni, a hol olyan alkotók nevei szerepelnek, mint Chéret, Dagnan-Bouveret, Roty, Van de Velde, Klinger, Hans Thoma, Stuck, Uhde . . .

És a mi mestereink? Azoktól mit sem ismerek. Itthon legszebb ex librise dr. Térey Gábornak van, az is valami — német professzortól. Pap Henriké, az Iparművészeti Múzeum könyvtára számára készült; ügyes, az idea is szellemes, de rossz formájú, nagy, célszerűtlen. Pedig ha Benczur, Lotz, Hegedűs, Manheimer, Paczkáné, Olgyay Viktor, Vaszary, Udvary, Kriesch és még a többi jeles rajzoló *akarna akarni*, hiszem, tudom, bizom, hogy fényes lenne, a mit alkotnak.

De kell-e a közönségnek?
Ez a kérdés!

Rozsnyay V. H. Kálmán.

AZ IPARMŰVÉS ZET VÁNDORÚTON.

AZ IPARMŰVÉS ZET súlyt és jelentős szerepet akkor kap, ha minél szélesebb körben érzik a hatása. Nem élhet elszigetelten, hanem hasonlatosan az evangéliomi igéhez, szét kell áradnia, valamerre ember él és lakozik. Ma a magyar iparművészet központja és kohója: Budapest. Törekvései és produktói innen indulnak világgá. Itt vajúdik, intéződik sorsa. Főleg a fővárosi közönség ízlése s érdeklődése szerint alakul.

Nos, ebbe az alakulásba bele kellene szólnia a vidéknek is. Tágulnia kell körének, hogy minél jobban megszaporodjanak hívói s szeretettel gondozói. Akkor van igazán elemében, ha országos szerephez jut. Erősen kidomborodik szociális tulajdonsága, s művészi tartalmával egybekapcsolja a lelkeket.

Kettős szempontból fontos tehát, hogy az iparművészet ne csak a fővárosban húzódjék meg, hanem vándorútra kelve, végigjárja az országot. Egyfelől: bevonulva a hajlékokba, szinte észrevétlenül ízlést nevel s lelket finomít. Hozzájárul ahhoz, hogy a nemzettömeg megteljen a sokszor emlegetett esztetikai tartalommal. Másfelől: megnöveszti a vásárlók és érdeklődők seregét s friss vért hozhat az iparművészetbe. A vidéki magyar közönség ízlése is irányítja majd tervezőinket s iparosainkat és így jobban fejlődhetnek a nemzeti vonások. Tervezőink s iparosaink ezt: a vidék ízlését s kívánalmait is kénytelenek lesznek figyelembe venni. Mert ma még alig tudnak róla. A magyar iparművészet s a vidék közt ma még nincs semmiféle összefüggés, összetartozó érzés, benső kapocs. A vidéki közönségnek többnyire minden jó, csak cifra legyen s csillogó. Nyugodt lelkiismerettel adja pénzét értéktelen, bazári holmikért. Minden művésziatlenségnek könnyen fölül. Műértelme s ítélete merőben kezdetleges. Nem jóakarattal hiányzik belőle, csupán tájékozatlan s nem fogékony a művészet szépségei iránt. Nevelni kell tehát ezt a közönséget. Nevelni műismerésre, szép ízlésre, beléoltani a művészet szeretetét, hogy tudjon ítélni, megkülönböztetni s szépet megbecsülni. A míg ez nem lesz meg s nem látszik foganatja, addig a vidéken nem változnak a félszeg állapotok. S hogy ennek megváltoztatása